

QABUL QILINGAN PAXTANING IFLOSLIGI VA NAMLIGINI ANIQLASH JARAYONI

Bababekov Umidbek Djurabekovich

Guliston davlat universiteti, v.v.b., dotsent

Hamrolijev Hojiakbar Hamid o'g'li

Guliston davlat universiteti, talaba

Zhong Weizhou

Yang Xueji

Yangling Vocational and Technical College

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15226984>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-Aprel 2025 yil

Ma'qullandi: 10-Aprel 2025 yil

Nashr qilindi: 16-Aprel 2025 yil

KEYWORDS

Paxtaning iflosligi va namligi interfaol medot, innovatsion texnologiya, Tayyorlov punkti, LKM qurilmasi, P-2 nurli kutblantiruvchi moslama, eksikator, «O'zdavstandart»..

ABSTRACT

Ushbu maqolada paxta xom ashyosini qayta ishlash jarayoni bo'yicha, yanada keng malumotlar berish bu fan to'g'risida to'liq malumotlarga ega bo'lishlari uchun inavatsion metodlarni qo'llashning samarasi, ushbu qabul qilingan paxtaning ifloslik darajasini aniqlash va namligini tekshirishda qo'llaniladigan tartib qonun qoidalar. "Paxta xom ashyosini saqlashda tayyorlov punktlarining o'rni va ahamiyati va saqlash jarayonida sifatini nazorat qilish jarayoni" modulidan nazariy bilim, amaliy ko'nikmalar va yuqori malakaga ega bo'lishlariga yordam berishi.

Qabul qilingan paxtani iflosligi va namligi bo'yicha taxlil qilishdan oldin har bir katta bankadan kichigiga 400—500 g. dan namuna olinib, uni bir sutka davomida namlikni nazorat tekshiruv uchun saqlanadi. Namunani sutka davomida saqlash vaqti namunaning nazorat qilinadigan qismi kichik banka (namlikni aniqlash uchun) va ko'p yoki bankaga (ifloslikni aniqlash uchun) joylangan paytdan hisoblanadi. Namlik va ifloslikning kunlik tahlillaridan keyingi namuna qoldig'ini sifat hamda iflosligini nazorat tekshiruv uchun qoldiriladi va qogoz qoplarda saqlanadi.

Namunali kichik bankani imzolab, sana, xo'jalik, brigada, seleksion va sanoat navlari, jamlanadigan to'dalar ko'rsatilgan yorliq yopishtirib ko'yiladi. Bir sutkadan keyin nazorat namunalari tegishli to'dalarga qo'shiladi.

Qabul qilingan paxtaning innovatsion texnologiyalardan foydalaniladi hamda navi, namligi va ifloslanganligini aniqlash uchun namunalar tanlash va taxlillar 643-95, 592-92, 593-92, 644-95 raqamli respublika standartlari bo'yicha standart namunalarda tekshirilgan yoki «O'zdavstandart»ning metrologik xizmati attestasiyasidan o'tkazilgan asboblarda olib boriladi. Namunalar tanlash, laborantlar ishi, laboratoriya asbob-uskunalarini paxta zavodining TNB boshlig'i nazorat qiladi.

Tayyorlov punktining laboratoriyasi quyidagi asboblarga ega bo'lishi kerak: O'z-7m shkafi, USX-1 va VXS yoki VXS-M1 namlikni aniqlash asbobi, paxta ifloslanganligini aniqlash uchun LKM qurilmasi, LPS-4 tola navini aniqlash asbobi, PPV jin tola tozalagich, paxta uchun SXL-3 laboratoriya quritgichi, mayda qadoq toshli texnik tarozilar, mikroskop, mikroskopga P-2 nurli kutblantiruvchi moslama eksikator, namunalar olish uchun bankalar (katta va kichik), LPS-4 asbobida nazorat tekshiruvlarining ruhsat etiladigan farqlari paxta tolasi buyicha 2,5 foizdan oshmasligi kerak. Agar bu ajrimlar orasidagi farqlar ruhsat etiladigan

miqdordan oshib ketsa, unda ikkita qo'shimcha namuna LPS-4 da o'lchanadi va o'lchov natijalari bo'yicha o'rtacha qiymat hisoblanadi.

Ikki namuna tahlilining natijalari o'tasidagi farq, ifloslikni nazorat tahlilida ifloslanganlik 10% gacha bo'lganda — 0,6%(mut.) dan oshmasligi, 10 foizdan yuqori bo'lganda esa 1,0% (mut.)dan oshmasligi kerak. Ikki namunani sinash natijalari orasidagi farqlar nazorat tahlillarida paxta namligi 10,0% gacha bo'lganda 0,5% dan oshmasligi va namligi 10% dan ko'proq bo'lganda 5,0%(nisb.)dan oshmasligi lozim. Agar dastlabki va nazorat tahlillarining natijalari orasidagi farqlar yuqorida ko'rsatilgan chegaralardan chiqmasa, unda dastlabki tahlil to'g'ri hisoblanadi.

Namunalar tanlash to'g'riligini tekshirish, klassifikatorlar va laboratoriya tomonidan qabul qilinadigan paxtaning navi, ifloslanishi xamda namligini aniqlash uchun har kunlik laboratoriya tahlillari belgilanadi. Shu maqsadda qabul qilishdan keyingi kun tayyorlov punktida jamlanayotgan har bir to'dadan klassifikato'r ishtirokida bir kunda qabul qilingan paxtadan birlashgan paxta namunalari tanlanadi. Unga paxtaning seleksion va sanoat

navlari, terim turi, namuna olingan to'da yoki g'aram no'meri ko'rsatilgan yorliq tirkaladi. Shundan so'ng mazkur namunalar bo'yicha laboratoriyada paxtaning namligi, iflosligi va navi asboblari yordamida aniqlanadi. Tahlil natijalari klassifikator uchun majburiydir. Ular bo'yicha klassifikator paxtani to'g'ri qabul qilish va jamlashni ta'minlash yuzasidan choralar ko'rishi shart. To'dani jamlash ma'lumotlari bo'yicha iflosligi va namligi ko'rsatkichlari, qabul qilishdagi ma'lumotlarga muvofiq kelishi kerak yoki yuqorida ko'rsatilgan ruxsat etiladigan chegaralarda og'ishlarga ega bo'lishi mumkin.

Tayyorlov punktida qabul qilingan paxtaning sifatini baxolash maqsadida har bir jamlangan paxta to'dasiga respublika standarti «Paxta. Namuna tanlash usullari» (1) bo'yicha o'rta namuna tuziladi.

Tayyorlov punktida paxta qabul qilishda qabul qilinadigan maxsulotning sifatini nazorat qilish muxim urin tutadi. Uning aniqligiga nafaqat paxta zavodining daromadi, balki g'aramning to'g'ri jamlanishiga ham bog'liq bo'lib, paxtaning ishonchli saqlanishini ta'minlaydi. Namunalar tanlash paxta sifatini nazorat etishning dastlabki va eng mas'ul jarayoni hisoblanadi. Paxta tayyorlov punktida respublika standarti 643-95 «Paxta. Namuna tanlash usullari» (1) bo'yicha olib boriladi. Shuningdek, namuna tanlashga paxtani tushirish joylarida ham ruxsat etiladi. Namuna tanlash uchun odatda, doimiy usti yopiq ayvon jihozlanib, unda paxta namligi va iflosligini aniqlash uchun paxta namunalari solingan bankalarni quyosh nuri, chang va yog'ingarchilikdan saqlaydigan joy tanlanadi. Paxtaning sifat ko'rsatkichlarini aniqlash uchun keltirilgan paxta to'dasining turli joylaridagi istalgan nuqtalardan olingan namuna turkumi tuziladi. interfaol medotlardan qo'llaniladi.

To'da deganda bitta seleksion sanoat navidan olingan sifati bo'yicha bir xil bo'lgan bitta transport nakladnoyi bilan rasmiylashtirilgan paxta miqdori tushuniladi. Har bir keltirilgan to'da nuqtalaridan namunalarni tayyorlov punktining klassifikatori paxta topshiruvchi ishtirokida paxta tortilguncha qo'lda tanlab oladi. Nuqtalardan namunalar tanlashga paxta tushirilgan joylarda ham ruxsat etiladi.

Keltirilgan paxta to'dasining har ikki tonnasidan turli chuqurlikdagi kamida uch joydan har biri 100—150 g miqdorida namuna tanlab olinadi. Paxtaning iflosligi va namligi tayyorlov punkti laboratoriyasida har bir xo'jalik (bo'linma yoki brigada) bo'yicha o'rtacha kunlikda namunalarga qarab jamlangan to'dalar doirasida aniqlanadi. O'rtacha kunlik namuna bir

kunda keltirilgan paxtadan yig'ilgan namunalar to'plamidan iborat. U quyidagicha tuziladi. Nuqtalardan olingan paxta namunalari namligi va iflosligini asboblar yordamida tekshirish uchun bitta kichik (bir kilogrammli) qopqog'i zich yopiladigan bankaga solinadi. Uning yorlig'ida topshiruvchi xo'jalikning nakladnoy no'meri, to'da nomeri, terim turlari, paxta navi ko'rsatiladi. Keyin kichik bankalarga yig'ilgan nuqtalardan olingan paxta namunalari 6—8 kg sig'adigan katta bankalarga joylanadi (katta bankaning tahminiy hajmi balandligi 0,7 m, diametri 0,4 m). Katta bankaga xo'jalik, bo'linma, brigadalar, paxtaning seleksion va sanoat navi, terim turi va jamlanadigan to'da no'meri ko'rsatilgan yorliq yopishtiriladi.

Katta bankalar laboratoriya yoki bo'linmada isitish asboblaridan uzoq, maxsus joyda saqlanishi kerak. Sig'imi kamida 3—4 kg bo'lgan o'rtacha kunlik namuna butun qabul qilish kuni mobaynida to'planadi va undan kuniga bir bor namligi xamda iflosligi bo'yicha 3–136 ga laboratoriya taxlil o'tkaziladi. Taxlillar har bir xo'jalik, bo'linma, brigada bo'yicha jamlanadigan to'dalar, ya'ni terim turlari, seleksion va boshka belgilar buyicha olib boriladi.

XULOSA

Interfaol metoddan foydalanib qabul qilingan paxtaning namligini va iflosligini aniqlashdagi zamonaviy yondashuv usullari fan bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borishga qiziqish uyg'otish, joylarda sohaning ahvoli, sharoitlarini tahlil etish, yangi tizimlarni joriy qilishni o'rganish hamda nazariy va amaliy bilimlarni shakllantirishga imkoniyat yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qurbanov, E. (2023). AGRAR SOHADA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH TEXNOLOGIYALARI TAHLILI. Евразийский журнал технологий и инноваций, 1(6), 143-146.
2. Bababekov, U. J., Kurbanov, E. S., Tukhtakuziev, A., Davlatov, P. D., Kurbanov, E. E., & Xudayberdiyev, R. H. (2023). Justification of the width of the tooth spacing and the distance between the rows of teeth of the ripper for the harrower. In BIO Web of Conferences (Vol. 71, p. 01057). EDP Sciences.
3. Egamberdiev, P. E., Khojaqulov, F. M., Xudoyberdiev, R., Bababekov, U. J., Botirova, D., & Suyunov, S. K. (2021). The effects of the buds to yields, mechanical and chemical compositions in the process of cultivation of "white husayni" varieties of grapes by the method of "voish". ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(3), 740-745.
4. Tukhtamishev, S. (2023). WEIGHT-DIMENSIONAL AND VOLUMERIAN INDICATORS AND PHYSICAL AND MATHEMATICAL PROPERTIES CHARACTERISTIC FOR CENTRAL ASIAN VARIETIES OF MELONS. Journal of Agriculture & Horticulture, 3(11), 912.